DOI: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.08

УДК: 343.7

Сербіна Н. О.,*заступника директора інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Актуальність статті полягає в тому, що історію розвитку правової охорони об'єктів житлово-комунального господарства неможливо відокремити від історії правової охорони інституту комунальної власності в Україні загалом. Проте вона донині залишається недостатньо вивченою. У науковій літературі наявні лише поодинокі згадки про правову охорону чи взагалі про власність, яка після 1990 року отримала в законодавстві назву комунальної та за найбільш характерними ознаками нагадує таку форму власності, є її історичною попередницею. Аналіз найбільш вагомих джерел кримінального права України, що існували на тому чи іншому історичному етапі її розвитку, свідчить про те, що в усі часи держава незмінно приділяла увагу охороні комунальної власності. Рівень захищеності названих відносин міг бути різним, що залежало від соціально-економічних, політичних та інших умов існування суспільства, але що разі завдання з охорони комунальної власності кримінальне право виконувало. Забезпечення недоторканності об'єктів житлово-комунального господарства кримінально-правовими засобами здійснювалося, передусім, шляхом встановлення відповідальності за різні посягання на них як складової частини інституту комунальної власності. З'ясовано, що кримінальне законодавство другої половини XIX – початку XX ст. мало систематизований характер, сформувалася система норм про злочини, пов'язані зі знищенням і пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства, що має розгалужений характер. Посягання було диференційовано в залежності від об'єкта, ознак предмета і низки інших обставин. Визначено, що сучасний етап розвитку кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства пов'язаний із прийняттям у 2001 році нового Кримінального кодексу України. Зроблено висновок, що спочатку умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в кримінальному законодавстві було трактовано як складову умисного знищення або пошкодження майна, згодом же це явище еволюціонувало до розряду самостійного злочину. Також відбувається розширення змісту кримінально караних способів умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Ключові слова: майно, злочин, предмет злочину, радянська влада, законодавець, порядок управління.

Актуальність теми. Історію розвитку правової охорони об'єктів житлово-комунального господарства неможливо відокремити від історії правової охорони інституту комунальної власності в Україні загалом. Проте

вона донині залишається недостатньо вивченою. У науковій літературі наявні лише поодинокі згадки про правову охорону чи взагалі про власність, яка після 1990 року отримала в законодавстві назву комунальної та за найбільш характерними ознаками нагадує таку форму власності, є її історичною попередницею.

Аналіз найбільш вагомих джерел кримінального права України, що існували на тому чи іншому історичному етапі її розвитку, свідчить про те, що в усі часи держава незмінно приділяла увагу охороні комунальної власності. Рівень захищеності названих відносин міг бути різним, що залежало від соціально-економічних, політичних та інших умов існування суспільства, але що разі завдання з охорони комунальної власності кримінальне право виконувало. Забезпечення недоторканності об'єктів житлово-комунального господарства кримінально-правовими засобами здійснювалося, передусім, шляхом встановлення відповідальності за різні посягання на них як складової частини інституту комунальної власності. Переважним чином, до таких належали розкрадання, а також знищення і пошкодження комунального майна.

Виклад основного матеріалу. Історія кримінально-правового захисту об'єктів житлово-комунального господарства бере свій початок від часів Київської Русі. Перші положення про відповідальність за знищення та пошкодження такого ряду об'єктів сформульовані в Руській Правді, появу якої відносять до XI ст. [1]. Розвинутий міський лад, основною ознакою якого було широке громадське самоврядування, існував ще за часів Київської Русі. Міста мали значну адміністративну, господарську, судову автономію від князівської адміністрації [2, с. 55]. Громада володіла міською корпоративною власністю, серед іншого й на землю З XIII ст. в українських містах запроваджено Магдебурзьке право. Разом із Магдебурзьким правом міста отримували низку майнових повноважень – вони володіли нерухомістю та іншим майном [3, с. 22, 25].

До норм, які нас цікавлять у контексті дослідження в Короткій редакції документа віднесено ст. 32, якою встановлено відповідальність за спалення князівської борті й відшкодування за це в розмірі трьох гривень [4, с. 49–51].

Велика редакція Руської Правди містить ст. 83, якою передбачена відповідальність за підпал току або двору у вигляді видачі головою князю з усім маєтком [4, с. 75].

Як на нас, у Короткій редакції знищення і пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства розглядаються, ймовірно, як цивільно-правові делікти, оскільки за них не передбачене покарання, а йдеться лише про відшкодування шкоди власнику. У названій же статті Великої редакції за відповідні діяння встановлено покарання – видача головою князю з усім маєтком (причому в статті обумовлено, що з конфіскованого майна «наперед винагороджується збиток господаря», тобто потерпілого). Таким чином, діяння, за які передбачено не лише відшкодування майнової шкоди, а й інші наслідки, що можна віднести до розряду покарань, необхідно визнавати злочинами.

Соборне Уложення 1649 року [5] – значний поступальний крок у розвитку кримінального законодавства тогочасного державного утворення, у складі якого перебувала Україна. Тут не просто зібрані воєдино певні норми, а здійснено певну систематизацію норм, в основу якої покладено (виходячи із сучасних уявлень) об'єкт злочину. Втім в окремих випадках цей

критерій ігноровано, в одній главі може бути об'єднано злочини, спрямовані на різні об'єкти. Також, знищення і пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства тут визнано формами зради державі. Про це свідчить і санкція – смертна кара шляхом спалення.

У результаті аналізу положень Уложення можна дійти висновку, що вже в цей період виникають елементи диференціації відповідальності за знищення та пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Її застосовують залежно від об'єкта, предмета, форми вини. Погрози підпалом таких об'єктів надано статусу злочину. За допомогою санкцій, хоча і на досить примітивному рівні, відбувається відмежування злочину від цивільно-правового делікту.

Наступною пам'яткою кримінального права є Артикули Військові Петра I 1715 року [6]. Процеси зміцнення абсолютної монархії, «шляхетського» стану, права приватної власності, розвиток військової сфери держави не могли оминати процес формування законодавства. Як відомо, Артикул Військовий був розрахований, передусім, на застосування в армії. Тому значний комплекс норм присвячений охороні від знищення і пошкодження військового майна. Вони були зосереджені в главі шостій «Про військові припаси, рушниці, мундири, про витрати, і нехтування ними». Наступне положення, що стосується аналізованих діянь, містилося в арт. 87 (гл.11 «Про квартири і табори»). Злочин, названий тут, полягає у порушенні протипожежної безпеки. Але наслідком у цій ситуації, серед іншого, було знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Зрештою, артикул у названій частині передбачав покарання за необережне поводження з вогнем, що спричинило знищення або пошкодження майна (а такий наслідок передбачала санкція, що встановлює обов'язок із відшкодування збитків). У тлумаченні до названого артикулу містилося два важливих положення.

Отже, з перших етапів свого розвитку держава здійснювала охорону об'єктів житлово-комунального господарства від знищення і пошкодження правовими засобами. Безумовно, в найбільш давніх джерелах права відсутній поділ норм за їх галузевою належністю, немає чіткої диференціації санкцій (кримінально-правові, цивільно-правові та ін.). Але, тим не менш, аналіз відповідних положень дозволяє вже з точки зору сучасних уявлень висновувати, що за аналізовані діяння встановлювалася і кримінальна відповідальність.

В Уложенні 1649 року і Артикулі Військовому 1715 це можна простежити більш виразно. Тут уже наявна диференціація юридичної відповідальності на види, а також і систематизація кримінально-правових норм, якими було закріплено відповідальність за знищення або пошкодження майна, серед іншого й об'єктів житлово-комунального господарства.

Досягненням свого часу в галузі кримінального права і проявом набагато вищого рівня законодавчої техніки, попри всі недоліки, стало Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. [7]. У документі чітко виділено дві частини – Загальну та Особливу,

Різноманітною була і система злочинів, пов'язаних зі знищенням чи пошкодженням майна. Відповідні норми вміщені в різних розділах, виходячи з об'єкта посягання – такого, яким його бачить законодавець. Отже, не всі з названих злочинів віднесені до розряду посягань на власність. Із позицій

сучасного кримінального права відносини власності у певних випадках можна визнавати лише додатковими, або факультативними об'єктами злочинів, пов'язаних зі знищенням чи пошкодженням майна. Власне кажучи, таким самим шляхом рухається сучасний законодавець.

Безпосередньо встановленню відповідальності за аналізовані посягання, коли основним об'єктом поставали відносини власності, були присвячені норми розділу 12-го «Про злочини і проступки проти власності приватних осіб», уміщені до гл. 2 «Про знищення та пошкодження чужого майна». Відділ перший мав назву «Про підпал». Таким чином, підпал було визнано найбільш небезпечним способом учинення названих злочинів. Відділ містив одинадцять статей. Перша з них (ст. 2106) передбачала відповідальність за «підпал з умислом якого-небудь жилого будинку». Якщо вдається до сучасної термінології, ст. 2107 містила перелік кваліфікуючих ознак.

Уложення 1845 містило досить розгалужену систему норм про відповідальність за знищення і пошкодження чужого майна. Як загалом, так і в цій частині воно теж було надто казуїстичним. Але хай там як, його прийняття стало надзвичайно важливим етапом розвитку кримінального законодавства, а також потужним стимулом доктринальних досліджень у відповідній сфері.

Кримінальне Уложення 1903 року об'єднало всі норми про знищення та пошкодження чужого майна в одній главі «Про пошкодження майна, шляхів сполучення, попереджувальних, граничних і тому подібних знаків або інших предметів» (гл. 30) [8]. На думку І. Я. Фойницького, такий підхід законодавця не був «елегантним теоретично», оскільки до категорії звичайного пошкодження майна були віднесені «випадки, де є момент пошкодження, але майнове значення пошкодженого видається сумнівним і не в ньому лежить підстава кари». З практичної ж точки зору для правозастосовця це було досить зручно [9, с. 304].

Положення, що стосуються знищення і пошкодження чужого майна, наявні і в Статуті про покарання, що накладаються мировими суддями, 1864 р. [10]. У гл. 6 «Про порушення статутів будівельних і шляхів сполучення» містилися ст.ст. 70 і 72, що передбачали покарання, відповідно, за псування «тротуарів, містків, мостових, доріг і шосе або перил, канав, стовпів, дерев, що на них знаходяться, тощо», а також за «пошкодження на дорогах мостів, переправ, гребель, загат тощо». Відповідно, в цих ситуаціях відносини власності набували якості додаткового об'єкта. Безпосередньо на охорону власності від знищення і пошкодження були спрямовані ст.ст. 152 і 153, розміщені у відділенні першому «Про самовільне користування чужим майном та пошкодження оно́го» гл. 13 «Про проступки проти чужої власності». На додаток до покарання, винні у всіх зазначених випадках зобов'язані були сплатити власнику пошкодженого майна відповідну компенсацію.

У XIX ст. – на початку XX ст. з'являються ґрунтовні теоретичні розробки із проблеми кримінальної відповідальності за знищення та пошкодження майна [9, с. 302-353].

Зокрема, Л. С. Белогріц-Котляревський склад пошкодження чужого майна подав у такому вигляді: суб'єктом цього злочину є будь-яка дієздатна особа; об'єктом пошкодження як будь-якого майнового посягання – лише майно в юридичному сенсі (предмети цивільного обігу, що мають

об'єктивну, тобто економічну цінність, а деякі загальну або ринкову, або ж спеціальну (йшлося про рідкісні предмети колекцій), але саме таку, що піддається грошовому виміру). Автор зазначав, що зовнішній прояв злочинної дії може полягати, по-перше, у зміні матеріального складу або зовнішнього вигляду предметів, що абсолютно знищує або зменшує їх цінність. По-друге, це може набувати форми такого впливу на предмети, коли, не змінюючи стану речі й не зменшуючи її цінності, її елементарно вилучають її у власника. Причому відновлення предмета видається абсолютно неможливим або надзвичайно ускладнюється. Прикладами ушкодження першого виду названо: поламання, розбиття, дряпання меблів, картин, забій тварин, знищення або пошкодження посівів, псування механізмів змінням їх пристроїв тощо.

Як приклади пошкодження другого виду дослідник наводить закопування речей у землю, кидання їх у воду, випускання на волю спійманої дикої тварини, птаха. Внутрішній аспект злочинної дії передбачає умисел, тобто усвідомлення винного, що його діяння спрямоване на пошкодження чужого майна, бажання цього або, принаймні, припущення щодо цього [11, с. 397–398].

Зрештою, кримінальне законодавство другої половини XIX – початку XX ст. мало систематизований характер, сформувалася система норм про злочини, пов'язані зі знищенням і пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства, що має розгалужений характер. Посягання було диференційовано в залежності від об'єкта, ознак предмета і низки інших обставин. В Уложенні про покарання кримінальні та виправні система аналізованих злочинів була надто громіздкою, розпорошеною по різних главах, на відміну від Кримінального Уложення 1903 р., що містило одну загальну главу про знищення та пошкодження будь-якого майна. Однак про кримінальну відповідальність за посягання на окремі об'єкти досліджуваних злочинів усе ж йшлося в інших главах, що було пов'язано з їх суспільною небезпечністю, яка полягала в заподіянні шкоди не відносно власності, а іншим інтересам особи, суспільства або держави.

Аналіз історичних джерел свідчить, що на території України в період українського державотворення 1917–1921 років широкого застосування набули норми кримінального законодавства Російської імперії. Це цілком закономірно. По-перше, за такий короткий термін і в умовах військового часу та громадянської війни створити нове кримінальне законодавство практично неможливо. По-друге, 25 листопада 1917 року Українська Центральна Рада ухвалила закон, який передбачав, що «всі закони і постанови, які мали силу на території Української Народної Республіки до 27 жовтня 1917 року, оскільки їх не змінено і не скасовано Універсалами, законами і постановами Української Центральної Ради, мають силу і надалі, яко закони і постанови Української Народної Республіки» [12, с. 21]. Фактично цей закон надавав право застосовувати на території України всі закони, в їх числі й кримінальні, Російської імперії, що не суперечили проголошеним Універсалами Української Центральної Ради принципам, не були скасовані або змінені чинною в Україні владою. Таким чином, можна дійти висновку, що кримінальне законодавство Російської імперії на території України застосовувалося, хоча й не повністю, а лише та його частина, яку не було змінено або скасовано українською владою і що не суперечила демократичним правовим принципам. В Україні творилися

власні кримінальні закони, спрямовані на врегулювання питань, які виникали в процесі державотворення 1917–1921 років [13, с. 4].

Значною мірою висловлене стосувалося й досліджуваної категорії злочинів. Так, за доби Гетьманату, крім основних злочинів проти власності, у галузі сільськогосподарських відносин набули поширення випадки умисного знищення та пошкодження майна такими засобами як підпал, забій худоби тощо, різного сільськогосподарського майна, визнаного об'єктом житлово-комунального господарства. До таких злочинів відносили знищення посівів, хліба в снопах або в зерні, сінокосів, скошеної трави, сільськогосподарського живого і мертвого реманенту, а також худоби, що на розплід, та ін. Нерідко в таких знищеннях брали участь самі власники майна: «Задля відбудови сільського господарства, однієї з найважливіших основ економічного добробуту України в той період, встановлення законності й порядку в цій галузі державного життя та забезпечення й надалі його розвитку необхідно було, щоб умисне знищення або пошкодження сільськогосподарських речей і того, що мало тісний зв'язок з ним, було нормовано законодавством незалежно від того, чи це майно є власністю винуватої особи, чи ні, і щоб такий закон визначав винуватцю кару згідно з умовами тогочасного моменту державного будівництва України» [14, с. 421].

З приходом до влади Директорії злочинність лише збільшилася. У частині кримінального законодавства про злочини проти власності загалом та проти об'єктів житлово-комунального господарства зокрема уряд Директорії отримав доволі вагомий спадок надбань. До досить ґрунтовних положень кримінальних кодексів за доби Української Центральної Ради та Гетьманату було внесено низку важливих доповнень і змін. Уся сформована таким чином законодавча база дозволяла правоохоронним та судовим органам вести активну боротьбу з такими злочинами. Втім успішному веденню цієї боротьби завадили події, в яких Україна опинилася за доби Директорії.

Кримінальне законодавство радянського періоду не залишило поза увагою питання кримінально-правової охорони об'єктів житлово-комунального господарства від знищення і пошкодження. Їх розглядали в окремих нормативних документах нової влади ще до ухвалення систематизованих законодавчих актів. Підтвердженням того може слугувати прийнята 10 жовтня 1919 р. постанова Ради робітничої і селянської оборони, містила відносно того, щоб задля припинення розповсюджених на той час випадків злочинного руйнування залізничних споруд або замаху на такі дії спійманих на місці злочину розстрілювати в порядку безпосередньої розправи, а інших запідозрених у тих самих злочинах, але яких на місці не застали, судити в 24-годинний термін за законами воєнного часу [15, с. 50].

Звичайно ж, у вказаний період була відсутня дієва система норм, що передбачають відповідальність за аналізовані злочини. Це можна пояснити відсутністю законодавчого досвіду, необхідністю розв'язання інших, більш нагальних завдань, орієнтацією, радше, на політичні кроки й рішення, ніж на чіткі правові настанови. Але, тим не менш, перші кроки було зроблено.

Перший Кримінальний кодекс УРСР 1922 року [16] положення про злочини, які нас цікавлять, містив у главі VI Особливої частини КК «Майнові злочини». Становлять інтерес ст. 196, яка передбачала покарання за умисне знищення або пошкодження майна, що належить установі, підприємству чи приватній особі, й ст. 197, що закріплювала відповідальність за умисне

знищення або пошкодження будь-якого майна шляхом підпалу, затоплення або якимось іншим загальнонебезпечним способом. Таким чином, відповідальність за аналізовані діяння бала диференційованою залежно від об'єкта, предмета, способу.

Прагнення до зміцнення позицій держави, державної та колективної власності сформувало позицію відносно пріоритету останньої над особистою (приватною). Це підштовхнуло до рішення про необхідність диференціації відповідальності за знищення і пошкодження майна з урахуванням його належності. Отож, Декретом ВЦВК і РНК РРФСР від 24 серпня 1925 р. КК було доповнено ст. 92-а, що передбачала покарання за умисне знищення або пошкодження майна, належного державним установам і підприємствам, а також громадським (кооперативним, професійним та ін.) організаціям [95, с. 196–197]. Кваліфікуючими ознаками були названі повторність, призупинення або перерву виробництва в результаті названих діянь, заподіяння іншої тяжкої шкоди державі. Змін зазнала і ст. 196 в частині уточнення предмета злочину.

Спочатку КК УРСР 1927 року [17] містив чотири статті, що передбачають відповідальність за аналізовані злочини. Ст. 79 КК глави II Особливої частини «Злочини проти порядку управління» закріплювала відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, належного державним установам і підприємствам, а також громадським (кооперативним, професійним та ін.) організаціям, серед іншого електропроводів, засобів зв'язку тощо. Як кваліфікуючі ознаки були передбачені повторне вчинення діяння, призупинення або перерва виробництва чи інша тяжка шкода державі. Ст. 80 КК тієї самої глави визначала відповідальність за необережне пошкодження морського телеграфного кабелю, якщо воно могло спричинити переривання телеграфного повідомлення. Примітно, що основним об'єктом названих посягань законодавець визнавав порядок управління, але не відносини власності. Якщо стосовно пошкодження морського кабелю це певною мірою виправдано, то відносно знищення чи пошкодження майна – навряд чи. Але, критикуючи таку позицію, слід ураховувати історичний період чинності названих норм.

Згодом КК УРСР 1927 року зазнавав неодноразових змін. До нього було внесено безліч доповнень, серед іншого й до положень про діяння, що нас цікавлять. Переважним чином це були норми про посягання контрреволюційні й проти порядку управління. Відповідно, відносини власності для них виступали додатковим об'єктом, а основний акцент був зроблений на кримінально-правову охорону інших цінностей, що можна зрозуміти з назв глав КК і змісту відповідних норм.

Безперечно, на положення КК 1927 року вплинули соціально-економічні та політичні умови, властиві відповідному історичному періоду існування держави.

У кримінально-правовій доктрині названого періоду злочини, пов'язані зі знищенням або пошкодженням об'єктів житлово-комунального господарства, розглядалися не у повній відповідності до законодавчої класифікації відповідних діянь. Переважним чином, їх вивчали в межах дослідження посягань на власність – соціалістичну або особисту.

Маємо зауважити, що в КК УРСР 1927 року в описі складів знищення і пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства було

використано чимало оціночних понять, що підтверджує і практика доктринального тлумачення відповідних законодавчих положень.

Кримінальний кодекс 1960 року [19] (навіть у початковій редакції) містив ширшу систему норм про посягання, що передбачали знищення або пошкодження майна як тієї чи іншої ознаки злочину. Передусім потрібно згадати ті з них, що розглядалися як злочини проти власності, а знищення і пошкодження поставали такою ознакою об'єктивної сторони як суспільно небезпечне діяння. Це посягання, передбачені статтями 98, 99, 149, 150 КК. У названих статтях відповідальність за знищення або пошкодження майна була диференційованою, зокнайперше, залежно від об'єкта (відносини соціалістичної власності (ст. 98, 99 КК) та відносини особистої власності (ст. 149, 150 КК).

Так, ст. 98 КК передбачала відповідальність за умисне знищення чи пошкодження державного або колективного майна, наводячи як кваліфікуючі ознаки вчинення їх шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, людські жертви, заподіяння великої шкоди, інші тяжкі наслідки. Більш тяжким видом злочину в ч. 2 назване умисне знищення або суттєве пошкодження лісових масивів шляхом підпалу. Посилення відповідальності в такому випадку було пов'язане зі специфікою предмета і способу вчинення посягання.

Покарання за знищення та пошкодження державного чи колективного майна було більш суворим, а ніж учинення злочину щодо особистого майна громадян. Отже, охорона соціалістичної власності, що визнана того часу єдиним економічним базисом держави, мала безумовно більш важливе значення. Це тривало аж до прийняття Кримінального кодексу України 2001 року [20]. Усі норми про відповідні злочини містилися в розділі VI Особливої частини «Злочини проти власності». Саме так, було уніфіковано відповідальність за посягання на чуже майно незалежно від форми власності.

Зрештою, у радянський і пострадянський періоди розвиток системи норм про відповідальність за аналізовані злочини був поступальним. Ігнорування позитивного історичного досвіду в галузі правотворчості в перші роки радянської влади цілком закономірно позначилося на рівні законодавства. Але в результаті вдосконалення означеного процесу КК УРСР (України) умістив визначену систему норм про відповідальність за певні посягання, подаючи знищення і пошкодження майна в різних кримінально-правових якостях, що характеризують об'єктивну сторону вчиненого, – діяння, спосіб.

Сучасний етап розвитку кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства пов'язаний із прийняттям у 2001 році нового Кримінального кодексу України. Як уже зазначено вище, ним запроваджено однакову кримінально-правову охорону всіх форм власності. Тож, відповідальність за знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства встановлено у ст. 194 КК України. Проте необхідність кримінально-правової охорони окремих різновидів майна стала причиною внесення змін до нині чинного КК України.

Спочатку Законом України від 31 травня 2005 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення в галузі електроенергетики» КК України було доповнено ст. 194-1 «Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики» [21]. Надалі, Законом України від 13 січня 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України

щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві» КК України доповнено ст. 270-1 «Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» [22]. Таким чином, законодавець створив дві спеціальні норми щодо знищення або пошкодження майна, взявши за основу предмет злочину, – об'єкти електроенергетики й об'єкти житлово-комунального господарства проте розмістив їх у різних розділах Особливої частини КК України.

Як висновок, маємо вказати, що спочатку умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства в кримінальному законодавстві було трактовано як складову умисного знищення або пошкодження майна, згодом же це явище еволюціонувало до розряду самостійного злочину. Також відбувається розширення змісту кримінально караних способів умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. [для вищ. навч. закл. і ф-тів] : у 2 т. К. : Ін Юре, 1997. Т. 1. 1997. 576 с.
2. Баймуратов М. А. Григорьев В. А. Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине. О., 2003. 248 с.
3. Кравченко В. Місцеве самоврядування в історії України. Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. К., 1992. 76 с.
4. История государства и права СССР : сб. докум. Ч. I / сост. А. Ф. Гончаров, Ю. П. Титов. М., 1968. 368 с.
5. Соборное Уложение 1649 г. // Российское законодательство. X–XX веков: тексты и комментарии : в 9 т. М. : Юрид. лит., 1985. Т. 3 : Акты Земских соборов. 1985. С. 214–245.
6. Воинские артикулы // Российское законодательство X–XX веков: тексты и комментарии : в 9 т. М. : Юрид. лит., 1986.
7. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных // Свод законов Российской империи. СПб., 1912. Т. 15. 1912. 373 с.
8. Уголовное уложение // Свод законов Российской империи. СПб. : [б.и.], 1909. Т. 15. 909. 148 с.
9. Фойницкий И. Я. Курс уголовного права. Часть Особенная: Посягательства личные и имущественные. Петроград, 1916. 432 с. (Репринт. изд.).
10. Устав о наказаниях, налагаемых мировыми судьями // Свод законов Российской империи. – Петроград : [б.и.], 1914. Т. 15. 1914. 92 с.
11. Белогриц-Котляревский Л. С. Учебник русского уголовного права (Общая и Особенная части). К. : [б.и.], 1903. 656 с.
12. Михайленко П. П. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. К. : Генеза, 1997. Т. 1 : 1917–1925. 1997. 504 с. : іл.
13. Кісілюк Е. М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917–1921 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. К., 2003. 20 с.
14. Кісілюк Е. М. Кримінальне законодавство доби Гетьманату. *Держава і право* : зб. наук. пр. 2001. Вип. 13. С. 418–425.
15. Державний вісник. 1918. 5 лип.
16. Уголовный кодекс УССР 1922 года // Борьба с преступностью в Украинской ССР : сб. докум. Т. 1. К., 1966. С. 450–480.

17. Уголовный кодекс УССР 1927 года // Борьба с преступностью в Украинской ССР : сб. докум. Т. 2. К., 1967. С. 311–369.

18. Украинская ССР. Законы и постановления. Уголовный кодекс Украинской ССР : утв. 28 дек. 1960 г. К. : Госкомиздат, 1961. 134 с.

19. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. з подальш. змінами та доповн. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення в галузі електроенергетики : Закон України від 31 трав. 2005 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.

21. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : Закон України від 13 січ. 2011 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.

N. Serbina

HISTORY OF ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF UKRAINIAN LEGISLATION ON CRIMINAL LIABILITY FOR INTENTIONAL DESTRUCTION OR DAMAGE OF HOUSING-RESIDENTIAL HOUSING

The relevance of the article is that the history of the development of legal protection of housing and communal services cannot be separated from the history of legal protection of the institution of communal property in Ukraine as a whole. However, it still remains insufficiently studied. In the scientific literature there are only a few mentions of legal protection or property in general, which after 1990 was legally called communal and in the most characteristic features resembles this form of ownership, is its historical predecessor. Analysis of the most important sources of criminal law in Ukraine, which existed at one or another historical stage of its development, shows that at all times the state has consistently paid attention to the protection of communal property. The level of protection of these relations could be different, depending on the socio-economic, political and other conditions of society, but in this case the task of protecting communal property was performed by criminal law. Ensuring the inviolability of housing and communal services was carried out by criminal law, primarily by establishing liability for various encroachments on them as part of the institution of communal property. It was found that the criminal legislation of the second half of the XIX – early XX centuries. had a systematized nature, formed a system of rules on crimes related to the destruction and damage of housing and communal services, which has an extensive nature. The encroachment was differentiated according to the object, the features of the object and a number of other circumstances. It is determined that the current stage of development of criminal liability for destruction or damage to housing and communal services is associated with the adoption in 2001 of the new Criminal Code of Ukraine. It is concluded that initially the intentional destruction or damage of housing and communal services was treated in criminal law as a component of intentional destruction or damage to property, but later this phenomenon evolved into a separate crime. There is also an increase in the content of criminally punishable methods of intentional destruction or damage to housing and communal services.

Keywords: property, crime, subject of crime, Soviet power, legislator, order of management.